

Ірина ГРАБОВСЬКА

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
відділу філософії і геополітики НДІУ КНУТШ,
Україна, м. Київ,
провідний науковий співробітник
Музею книги і друкарства України, м. Київ

ORCID: 0000-0002-7416-9541
Email: grabovskai@ukr.net

КУЛЬТУРНИЦЬКА МІСІЯ МУЗЕЮ КНИГИ І ДРУКАРСТВА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анотація. Авторкою розглянуто завдання української культури та культурницьких інституцій держави під час російсько-української війни на конкретному прикладі діяльності Музею книги і друкарства України, що знаходиться на території Києво-Печерської лаври. Акцентовано увагу на ціннісно-смыслових аспектах культурницьких музейних практик, які дозволяють розглядати українську культуру як зброю у боротьбі з рашистською пропагандою та ІПСО.

Українська культура, територія і життя людей – це ті цінності, заради яких проливається кров українських громадян і їхніх друзів із інших країн. Це особливо важливо за часів наступу трампізму на демократію у світі. Українські інтелектуали повинні відіграти провідну роль у справі отримання справедливого миру для України. Зрештою, що є осередками «нормального» життя навіть під час подібних катаклізмів, як не працюючі театри, бібліотеки, музеї тощо. Саме культура вселяє надію на можливість повернення кращих часів після отримання перемоги Україною.

Музей книги і друкарства України (МКДУ), який проводить значну роботу по збереженню та вивченню культурної книжкової спадщини українців; формуванню та утвердженню української ідентичності дорослих та дітей країни; реабілітаційних заходів для учасників бойових дій, популяризації діяльності по утвердженню україноцентричних настроїв у громадян тощо.

Ціннісно-смысловий універсум української культури базується на системі цінностей, вироблених віками української історії формування, розвитку та самозбереження українського народу. Культурницькі інституції української держави у цьому процесі відігравали та відіграють величезну роль. Зрештою, саме культура є способом існування та самопредставлення етносу у просторі та часі історії. Сьогодні українська культура є реальною зброєю у війні з російським агресором, засобом активного формування української ідентичності. Насамперед, у молодого покоління громадян України.

Таким чином, культура під час війни є також зброєю для боротьби з небезпечним ворогом поряд із збройним спротивом сил ЗСУ, політичною дипломатією держави, волонтерською діяльністю громадянського суспільства України, партнерською допомогою цивілізованих країн світу та прихильників України у загальнопланетарному масштабі; способом протистояння путінізму та трампізму.

Ключові слова. Україна, війна, культура, музеї України, МКДУ, зброя, ціннісно-смысловий універсум.

Iryna GRABOVSKA

PhD, Senior researcher
Department of Philosophy and Geopolitics,
Research Institute of Ukrainian Studies of
of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, Kyiv,
a visionary researcher Museum of Books and Printing of Ukraine, Kyiv

CULTURAL MISSION OF THE MUSEUM OF BOOKS AND PRINTING OF UKRAINE DURING THE WAR

Abstract. The author considered the task of Ukrainian culture and cultural institutions of the state during the Russian-Ukrainian war on the concrete example of the activity of Museum of Books and Printing Museum of Ukraine, located on the territory of the Kyiv-Pechersk Lavra. Emphasis is placed on the value-meaning aspects of cultural museum practices, which allow us to consider Ukrainian culture as a weapon in the fight against racist propaganda and PSYOP.

Ukrainian culture, territory, and people's lives are the values for which the blood of Ukrainian citizens and their friends from other countries is shed. This is especially important at the time of Trumpism's attack on democracy in the world. Ukrainian intellectuals must play a leading role in obtaining a just peace for Ukraine. After all, what are centers of "normal" life even during such cataclysms, such as non-working theaters, libraries, museums, etc. It is culture that inspires hope for the possibility of returning to better times after Ukraine's victory.

The Museum of Books and Printing of Ukraine (MKDU), which carries out significant work on preserving and studying the cultural book heritage of Ukrainians; formation and confirmation of the Ukrainian identity of the country's adults and children; rehabilitation measures for combatants, popularisation of activities promoting Ukraine-centric moods among citizens, etc.

The value-meaning universe of Ukrainian culture is based on the system of values developed over the centuries of Ukrainian history of formation, development and self-preservation of the Ukrainian people. The cultural institutions of the Ukrainian state played and continue to play a huge role in this process. After all, it is culture that is the way of existence and self-representation of the ethnic group in the space and time of history. Today, Ukrainian culture is a real weapon in the war with the Russian aggressor, a means of active forming Ukrainian identity. First of all, among the younger generation of Ukrainian citizens.

Thus, culture during the war is also a weapon to fight against a dangerous enemy along with the armed resistance of the armed forces of the Armed Forces of Ukraine, political diplomacy of the state, volunteer activities of the civil society of Ukraine, partnership assistance of civilized countries of the world and supporters of Ukraine on a global scale; as a way of resisting Putinism and Trumpism.

Keywords: Ukraine, war, culture, museums of Ukraine, MKDU, weapons, value-semantic universe.

Постановка проблеми. Однією з прикметних рис існування української спільноти під час гарячої фази війни проти російського агресора став той факт, що у суспільстві на рівні масової свідомості склався певний консенсус щодо позитивного ставлення до культури та культурних інституцій України. Виражається це насамперед у тому, що в країні продовжують активно працювати театри, музеї, бібліотеки, навіть гуртки дитячої творчості. Після оговтання від перших днів неспровокованого нападу путлер-рейху і виходу на роботу українці активно обговорювали питання фінансування армії й шукали, де можна зекономити гроші так гостро потрібні для забезпечення ЗСУ усім необхідним для спротиву. Не секрет, що перша сфера, на яку була звернена суспільна увага – це була сфера культури. Саме там, здавалось би, можна урізати фінансування, адже під час війни не до культури. Всім відомо, що музи мовчать, коли говорять гармати. І все ж як очільникам України, так і спільноті в цілому вистачило мудрості керуватись принциповою позицією Вінстона Черчилля щодо культури, висловленою у його знаменитому запитанні про те, заради чого варто воювати, якщо не заради культури [Див. детальн.: 3; 4; 5; 13].

Українці теж дійшли згоди, що українська культура, територія і життя людей – це ті цінності, заради яких проливається кров українських громадян і їхніх друзів із інших країн [1; 2]. Це особливо важливо за часів наступу трампізму на демократію у світі. Українські інтелектуали повинні відіграти провідну роль у справі отримання справедливого миру для України [5; 9], формуванні у молодого покоління української ідентичності. Зрештою, що є осередками «нормального» життя навіть під час подібних катаклізмів, як не працюючі театри, бібліотеки, музеї тощо. Саме культура вселяє надію на можливість повернення кращих часів після отримання перемоги Україною [12].

Розвідка є частиною індивідуального дослідження авторки в межах науково-дослідної проблематики прикладної теми НДІУ КНУ імені Тараса Шевченка «Українознавчі практики у сфері утвер-

дження національної ідентичності молоді як чинник консолідації українського суспільства».

Основна частина. Однією з установ культури, яка активно працює в теперішньому Києві задля спільної перемоги та налагодження нормального життя людей у ці важкі часи є Музей книги і друкарства України, розташований на території Києво-Печерської Лаври в історичній будівлі вісімнадцятого століття – колишній лаврський друкарні.

Здавалось би, під час війни не на часі візити до музеїв. Проте, досвід Музею книги і друкарства України доводить протилежне. Сюди приходять цілими сім'ями з дітьми заради тих креативних заходів, які розробляє та пропонує музей відвідувачам. Це й цікаві та пізнавальні екскурсії експозицією музею й спеціальних виставок, й інтерактиви, які пропонують співробітники закладу гостям. Як малечі, так і дорослим надзвичайно цікаво, наприклад, зробити в музейній папірні лист паперу власними руками, дізнатись про виникнення способу вироблення паперу, історію виникнення книжки, книгодрукування, зробити маленьку книжечку самому тощо. Кожен день Музей очікує на родини, з якими креативні екскурсоводи завжди раді поринути разом в історію книги, процеси її виробництва, творення власних історій. Саме на це спрямовано інтерактивні екскурсії та родинні програми цього культурно-просвітницького закладу. Так, програма «Лаврська школа в Музеї книги і друкарства України» є черговою розробкою для допитливих і зачарованих мандрями крізь часи та захоплених процесом пізнання.

Сьогодні музеї України, зокрема, і МКДУ, виконують важливу патріотично-виховну місію. Спілкуючись із дітьми, працівниці закладу нерідко чують від них побажання перемоги рідній Україні, повернення у мирний час. Вочевидь, не в останню чергу на подібні думки наводить малечу та й дорослих відвідувачів атмосфера музею та ті документальні підтвердження багатства і глибини української книжкової культури, з якими відвідувачі мають змогу ознайомитись в ході екскурсій музейними залами та завдяки історії книги та книгодрукування на

українських землях, викладеної гідами та експозицією музею книги.

У Музеї книги і друкарства України проводяться і наукові заходи – круглі столи, читання, презентації книжок, спеціальні виставки до ювілейних дат та вшануванню видатних українських діячів. Однією з таких знакових подій став круглий стіл 2023 р., присвячений участі українського жіноцтва у цій війні. Безумовно, сьогодні військовослужбовиці України, захисниці відіграють вагомую роль у нищенні рашистської орди [Див. про це детальн.: 6].

У музеї відбуваються події, присвячені осмисленню та обговоренню видатних дат української історії. Зокрема, цьому було присвячено низка засідань клубу «Культурно-історичні діалоги».

25 листопада 2023 року вся Україна і низка дружніх нам країн відзначила 90-ті роковини Голодомору-геноциду українців 1932/1933 років. І вперше на території Лаврського заповідника в Музеї книги і друкарства України відбулась знакова подія – міжнародний круглий стіл на тему: «Геноцид, голодомор, депортації як системна складова російської політики в Україні: 1932/33 та 2022/23 роки в долі народів Північного Приазов'я» за підтримки Проєкту Ради Європи «Підтримка реформування законодавчої бази щодо національних меншин та зміцнення стійкості національних меншин і ромів в Україні». У вирішенні актуальних для сучасної української держави та культури нації проблем поєднали зусилля науковці та громадські активісти з різних куточків України та закордону. Промоутером круглого столу стала ініціативна група Мелітополя в рамках реалізації Проєкту Ради Європи «Підтримка реформування законодавчої бази щодо національних меншин та зміцнення стійкості національних меншин і ромів в Україні». Співорганізаторами заходу виступили Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького та Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

До роботи круглого столу долучились науковці з багатьох міст України та закордону: Дніпра, Запоріжжя, Одеси, Ніжина, Харкова, Луцька, Вільнюса, Канади тощо. Наукову громадськість Києва представляли вчені низки провідних вишів столиці. Загалом участь у заході взяло понад 80 осіб, що засвідчує неабияку зацікавленість у ньому та важливість події для інтелектуальної спільноти.

Учасниками круглого столу було порушено й обговорено цілу низку актуальних для України проблем. Це і злочини геноцидів росії проти українського народу 1932/33 та 2022/23, і Голодомор та його наслідки у Північному Приазов'ї, і реалізація політики тотального знищення українців в ході російської агресії 2022/23 років, і терористичні акції рашистських військ проти українських громадян як складова російської політики в сучасній Україні, і руйнування української ідентичності як одна з головних цілей війни росії проти України, і геноциди та депортації як системна складова російської політики в Україні у 1932/33 та 2022/23 роки. Спеціальна увага була приділена людяності та етнічній єдності багатокультурної громади тимчасово окупованого Північного

Приазов'я як маркеру національного спротиву війні. Загальним лейтмотивом прозвучала ідея про те, що 90-ті роковини Голодомору-геноциду українського народу, які відзначає українська нація і держава, воюючи все з тим же жорстоким і підступним ворогом – імперською росією – є одним із найсерйозніших нагадувань усьому світові, чим є ерефія та тоталітаризм, сутність яких захована у людиноненависницьких практиках та війнах. Навіть у день пам'яті загиблих рашисти атакували Україну вночі та впродовж дня, що примусило учасників круглого столу перебувати в укритті. Проте і там продовжилась робота.

Виступаючи відзначили, що в Україні, особливо після прийняття Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», ведеться велика робота по вивченню подій тієї страшної трагедії й увіковіченню пам'яті її жертв. Наголошувалось на необхідності забезпечення вивчення трагедії Голодомору в навчальних закладах України згідно з вимогою Закону. Важливою тезою було і положення Закону про надання доступу науковцям до архівів, пов'язаних із подіями Голодомору.

Учасники круглого столу вшанували пам'ять жертв Голодомору 1932/1933 років в Україні та геноцидів і депортацій, які принесла росія на територію нашої країни сьогодні, хвилиною мовчання, спільною молитвою та запалили свічку пам'яті.

У межах відзначення 90-річчя Голодомору – трагедії українського народу – в Музеї книги і друкарства України перед громадськістю виступив народний артист України, лауреат Шевченківської премії Тарас Компаніченко із концертом-реквіємом «Пролилося на Україні Сліз Криваве Море».

Співробітники МКДУ ведуть і активну просвітницьку роботу як в Україні, так і за її кордонами. Так, про музеї та їхню місію під час російської агресії йшлося у публічній лекції директорки Музею Валентини Бочковської у Kunsthistorisches Institut Флоренції, що відбулась 7 лютого 2023 р.

Уже стало доброю традицією Музею книги і друкарства України запрошувати гостей не лише на інтелектуальні чи культурно-пізнавальні заходи, але і на концерти цікавих українських митців. Серед них – шанований дослідник, мислитель і музикант, чий оповіді та спів збирають багато прихильників, – Тарас Компаніченко.

Музей пропонує відвідувачам надзвичайно різноманітну й цікаву програму, успішно виконуючи культурно-просвітницьку місію навіть у час війни. Установа також активно підтримує і співпрацює з волонтерами, прихистивши одну з волонтерських організацій Печерська під власним дахом.

Звичайно, головним завданням музеїв, що стає особливо актуальним під час соціальних катаклізмів, зокрема, воєн, є збереження історичних артефактів, отже національного надбання та пам'яті спільноти [11; 12]. До колекції Музею книги і друкарства України належать безцінні скарби книжкової культури українства від часів Київської Русі до сьогодення. Понад 50 000 одиниць зберігання основного фонду нараховує фондова колекція музею, а ще й близько 10 000 одиниць науково-

допоміжного фонду. Серед експонатів музею унікальні рукописи XV-XVII століть, перші українські друковані видання – «Апостол» Івана Федорова (Федоровича) 1574 року та Острозька Біблія 1581 року, загалом понад 800 стародруків, рідкісні європейські видання (палеоти-пи), фоліанти в окладах з коштовних матеріалів, дерев'яні друкарські кліше XVIII століття, зразки шрифтів, друкарської та поліграфічної техніки, паперу тощо. Музей має та експонує унікальну збірку книжкової графіки. Колективом закладу була проведена величезна робота по збереженню колекції музею від знищення та можливого розграбування рашистськими варварами ще у перші дні війни, коли орди путіністів рвались до Києва.

Сьогодні Музей книги і друкарства живе і активно працює для людей, киян і переселенців, дітей і дорослих, створюючи острівці «нормального» життя, даруючи можливість відвідувачам «забути» хоч на певний час про війну і повсякденні проблеми виживання. Вдячність за це звучить у рядках книги відгуків, а ще подяка за розраду і дарування надії на перемогу України та її нездоланність, здатність вистояти, якщо навіть під час війни працюють музеї. Можливо, саме така психологічна підтримка людей є одним із головних завдань музею під час війни.

Особливого ж значення під час гарячої фази російсько-української війни набуває реабілітаційна діяльність музеїв задля підтримки учасників бойових дій, які отримали поранення на фронті та проходять відновлення після лікування у госпіталях. Адже, щоб не виникла ситуація, коли армія є, а країни вже немає, громадянське суспільство України, не кажучи вже про владу держави, повинно постійно дбати про своїх захисників. Ця увага до українських військових може проявлятися у різних формах: від персональної подяки незнайомих людей, яку, за їхніми власними словами, дуже цінують бійці, бо вона доводить їхню потрібність і повагу суспільства, до спеціальних заходів різних інституцій країни, орієнтованих не лише на фізичну, але і морально-психологічну реабілітацію учасників бойових дій.

29 серпня 2024 року, у День пам'яті захисників України, у Музеї книги і друкарства України відкрилась унікальна виставка – персональна виставка малюнків ветерана ЗСУ Володимира Симанишина. Унікальна тим, що створені художні роботи були людиною без обох рук, які молодий чоловік (сьогодні Володимирові 29 років) втратив у боях під Бахмутом. До цієї страшної біди було принципове персональне рішення боронити Батьківщину, повернення в Україну з Польщі, де чоловік мав роботу й непоганий заробіток і міг би ховатись від війни, добровільний вступ до лав ЗСУ у 2022 році, бої на одному з найнебезпечніших напрямків цієї кривавої війни – Бахмутському, тяжке поранення та втрата обох рук майже по лікті. Далі – довге й тривале лікування, потім протезування в Масачусетсі, у США, і знову повернення в Україну вже переможцем і, безумовно, надихаючим прикладом для сотень і сотень українських вояків, яких ця жорстока війна і рашистські виродки зробили інвалідами.



Сьогодні Володимир Симанишин малює руками-протезами, доводячи усім, що все можливо для незламних! Звичайно, була й депресія, й зневіра у перспективах майбутнього, але поряд із сином завжди була його мама Надія Симанишин, чудова щира жінка, мати, яка фактично допомогла синові народитись вдруге. Вона стала надійною опорою й розрадою синові, а ще діяльною помічницею у зборі коштів на протезування та лікування.

Варто відзначити, з яким захопленням та вдячністю пані Надія говорила про волонтерів, які опікувались її сином, земляків з Тернопільщини (місто Борщів – мала Батьківщина сім'ї Симанишин), які збирали кошти на протези, та особливо українців американської діаспори, які приймали та опікувались хлопцями з України, її сином та нею.

Ще до протезування Володимир зустрівся в Києві з прекрасними людьми, які допомогли йому відкрити в собі новий талент – хист до малювання. Адже до того Володимир ніколи не створював картин. Ці люди – викладачі з Київської дитячої художньої школи №7. Педагог цієї школи Ганна Соколова переконала людину без рук, що вона зможе малювати, більше того, вона допомогла це зробити.

На сьогодні Володимир має вже декілька виставок. Одна з них побувала у Польщі, інша – на фестивалі в Тернополі. Люди купували його картини, а всі кошти, зібрані від продаж, ветеран віддав волонтерам на закупівлю зброї та ліків для воюючих побратимів.

Володимир Симанишин планує стати військовим капеланом у ЗСУ, бо він знає, що казати людям там, де вони повсякчас ризикують найдорожчим – власним життям. Він вірить у Бога, вважає, що йому недаремно збережено життя, має виконати свою місію на землі. Володимир вступив до Луцької Богословської Академії, щоб йти шляхом духовного життя. А ще він хоче усіма своїми діями

сприяти увіковіченню пам'яті всіх побратимів, які полягли у боях за волю і незалежність України. Саме про це Володимир говорив на відкритті власної виставки у Музеї книги і друкарства України у День пам'яті по всіх полеглих героях-захисниках Батьківщини.

До реабілітаційних заходів із пораненими військовиками відносяться цікаві інтерактиви, що проводяться у Музеї книги і друкарства України. Наприклад, велике зацікавлення військовослужбовців ЗСУ викликав інтерактив «мурмування», який було проведено 28 вересня 2024 року в музеї. Цей захід – частина реабілітаційних активностей для військовиків, які проводяться Києво-Печерським заповідником із залученням за договором і колективу Музею книги і друкарства України.

Про сутність інтерактиву «мурмування». Насамперед, це арт-терапія, як малювання, ліплення, віршування тощо, коли мистецька творчість допомагає людині відтворити духовну цілісність, позбутися депресивних станів і відволікти від тяжких переживань. Само ж по собі мармування книги (про це йдеться під час тренування в Музеї книги і друкарства України) – це надзвичайно цікавий і креативний процес прикрашання обкладинки книжок, або сторінок чудовими візерунками за допомогою унікальної техніки, яку можна умовно назвати «малюванням по воді». Отримані малюнки нагадують природні візерунки на мрамурі, звідси і назва техніки. Сам метод мармування винайдено дуже давно в Азії, звідки він і прийшов до Європи у 16 столітті, а вже у 17 став активно використовуватись і швидко набув популярності. І сьогодні він популярний у Японії та Туреччині. Перші ж згадки про мармуровий папір з'являються у Китаї у 8 столітті. Як зазначають різні довідники, справжнє зародження мистецтва виготовлення мармурового паперу пов'язане з Османською імперією. Тут воно отримало назву «ебру» (15-16 століття). У техніці «ебру» природні фарби наносились на поверхню води або спеціального розчину, де за допомогою відповідних інструментів виконувались різні візерунки, на які потім накладався папір, і таким чином малюнок переносився на лист паперу. Мармуровим папером прикрашались обкладинки книжок та форзаци рукописів. Особливо складні та вишукані малюнки «ебру» використовувались при оформленні Корану та інших текстів релігійного змісту. «Ебру» є частиною ісламської культури. В Європі мармування набуло особливої популярності серед майстрів, які оформлювали книжки.

Ось така цікава техніка була запропонована Музеєм книги і друкарства України серед низки інших цікавих інтерактивних екскурсій для реабілітації воїнам, які розпочали процес відновлення після поранення у Києві. Треба було бачити захоплення на обличчях суворих чоловіків, коли з-під їхніх рук почали виходити чудові візерунки, вималювані на воді! Ще і ще раз переконуєшся: те, що на перший

погляд може виглядати як дитяча забавка, пробуджує творчі сили людини, дивує і надихає, відкриває нові можливості, зрештою, хоча б на певний час дозволяє відволіктись від болю, втрат, жорстоких реалій війни.



Символічно, що день Святого Миколая у 2024 р. припав на День Збройних Сил України. У цей день музей відвідали воїни ЗСУ, які лікуються у київських госпіталах або проходять реабілітацію. Саме для них була проведена низка майстер-класів, які викликали зацікавлення та позитивні емоції у наших захисників. Також до дня Збройних Сил України була створена передноворічна виставка і проведена презентація результатів другого міжнародного конкурсу «Малюємо українською. Абетка» у МКДУ.

Заходи, проведені музеєм підтверджують істину, що мистецтво, творчість справді лікують. Громадянське суспільство України та держава повинні зробити все, щоб його захисники подолали депресію і втому, хотіли далі жити й боротися, тобто успішно пройшли реабілітацію. Українська спільнота повинна бути єдиною у прагненні відстояти своє право на власне життя та існування держави Україна.

На окрему увагу заслуговують і музейні виставки, які готуються та проводяться під час війни. Серед них однією із найцікавіших варто визнати присвячену пам'яті Дмитра Васильовича Павличка, яка відбулася на початку 2025 р. Головна кураторка виставки «Пророцтво» Світлана Кушлянська у виступі на відкритті заходу наголосила на злободенності творчої спадщини Дмитра Павличка, його державницькій позиції. Енергії цієї видатної особистості вистачало на культуротворчу та націєтворчу діяльність. Адже Дмитро Васильович був одним із організаторів Народного руху України, Демократичної партії України, першим головою Товариства української мови імені Тараса Шевченка, Головою Української всесвітньої координаційної ради, народним депутатом Верховної Ради, одним із авторів Акту проголошення незалежності України. Багатогранність і бурхливість натури поета було втілено в концепції експозиції та її реалізації. Оглядач начебто потрапляє у живий вир фотодокументів, підвішених до стелі виставкової зали. Вони створювали ілюзію постійного руху по фотосторінках життя поета. Людина начебто втягується у цей спільний простір – простір діалогу з непересічною особистістю. Мистецьке оформ-

лення виставки художником МКДУ Андрієм Тереховим також заслуговувало на окрему увагу відвідувачів. Дизайнерські знахідки і цікаві графічні рішення в оформленні експозиції «Пророцтво» були здійснені Аллою Калініченко, а також майстрами та студентами школи каліграфії «Арт і Я» під керівництвом Вероніки Чебанік та Віталіни Лопухіної. Український гуманітарний інститут під керівництвом ректорки Людмили Штанько став співорганізатором виставки «Пророцтво».

Безумовно, постать Дмитра Павличка гідна вшанування та нагадування про його величезну подвижницьку діяльність на благо України, палким патріотом і будівничим-державником якої він був. На виставці у Музеї книги і друкарства України були представлені рідкісні видання з особистої бібліотеки Дмитра Павличка. Серед них: поезії, переклади, літературні розвідки, критика, редагування, публіцистика, слогади, дитяча література. Видання є свідомством потужності таланту, багатогранності творчості поета. Експозиція відкриває для відвідувачів поета-романтика, тонкого лірика, філософа, а також патріота, державника, громадянина.

Ще одним надважливим завданням українських музеїв під час війни є формування та збереження української ідентичності засобами культури. В основі цього процесу – ціннісно-сміслові засади культури. Адже, «...цінності є фундаментом, на якому вибудовується культурна ідентичність як окремих індивідів, так і цілих спільнот. Вони визначають норми поведінки, соціальні ідеали та принципи, на яких ґрунтується суспільне життя. Коли суспільство стикається із кризами або зовнішніми викликами, система цінностей відіграє роль стабілізуючого чинника, який допомагає зберегти єдність і надає спільноті моральну основу для подолання труднощів. Система соціальних цінностей визначається багатьма чинниками, але водночас, маючи ознаки системи, постає як цілісність, яка здатна і до опору, і до формування нового. Динамічна природа цінностей може стимулювати інновації та креативне вирішення соціальних проблем. Саме динаміка змін соціальних цінностей формує адаптивність суспільства до нових викликів і умов. Розуміння механізмів і чинників, що впливають на зміни цінностей, є критично важливим для прогнозування соціальних трансформацій і розроблення ефективних стратегій управління соціальними процесами. Водночас ця динаміка створює виклики для збереження соціальної стабільності. Глобалізаційні процеси створюють ризики для культурної самобутності, оскільки посилюють взаємопроникнення та стандартизацію культур. Проте система цінностей сприяє збереженню національної ідентичності, допомагає суспільству захищати свою культурну спадщину й уникати асиміляції» [1, с. 175].

Ціннісно-смісловий універсум будь якої культури формується її творцями. На необхідності не лише нагадування про великих українців широкому загалові громадян країни, особливо молоді, але і на постійному звертанні до їхнього доробку та державотворчих ідей, вивченні їхньої спадщини та її значення як життєдайного

джерела для самозбереження української культури варто спеціально наголошувати сьогодні, коли такого нищівного удару зазнає і культурна спадщина українців на окупованих територіях, у місцях активних бойових дій та й у більшості українських міст, містечок і сіл, що знають терористичних ракетно-дронових атак рашистських нападників [7; 8; 10; 13]. Так, наприклад, сучасним українцям не варто забувати, що «з Дмитра Павличка почалося в Україні те, що пізніше дістало назву "дисидентство". Маю на увазі його поетичну збірку "Правда кличе!", а в ній славетний вірш "Коли умер кривавий Торквемада..." – перша в Радянському Союзі публічна оцінка Сталіна як тирана і його доблесних соратників як "кривавих пастирів людського стада", - наголошував свого часу на ролі Дмитра Павличка в історії України академік Іван Дзюба. Павличко презентує «золоте прокоління» українців, яке зараз осипається, він був дозорним української мови, тобто, тим, хто стоїть на передньому краї боротьби. Дмитро Павличко – уособлення доби українських 60-х і 90-х. І ці характеристики перегукуються з визначенням українських шістдесятників як покоління «будителів», які дав їм відомий дисидент Валентин Мороз [7].

Дмитро Васильович особисто був людиною честі і совісті. Він один з небагатьох, який визнав свої помилки вже у зрілому віці. Саме у цього поета від Бога є «Покаянні псалми». Лише дуже смілива і чесна людина може привселюдно визнати: «Тільки меч був потрібен/Там, де брав я щита;/Сам собі я скалічив/ Правдомовні уста» [8]. Така життєва позиція заслуговує на глибоку повагу та взорування, особливо це важливо у справі виховання молодого покоління українців.

Робота із дітьми, які залишились у Києві, стала окремою сторінкою у діяльності Музею книги і друкарства України. Так, на початку грудня 2024 року у Музеї книги і друкарства України відбувся фестиваль «Зимові забави Азбукового Королівства магів і янголів». Здавалось би, які забави під час війни з постійними переживаннями про просування ворога на лінії бойового зіткнення, повітряними тривогами, відключеннями світла тощо. Проте, війна страшна не тільки втратами наших захисників і захисниць, окупацією українських територій, руйнуванням міст, містечок і сіл, намаганням рашистської пропаганди та так званого «глибінного народу» впливати на мізки людей, зморених довгою війною. Війна страшна ще й тим, що вона залишає українських дітей без дитинства з його радіощами, забавами, дивами та мріями.

Вже помічено, що чимало наших співвітчизників, які залишились в Україні, живуть начебто за інерцією, очікуючи закінчення війни. Цей синдром «відкладеного життя» передається й дітям. Їхні мрії, бажання, таланти немов би завмирають, «заморожуються» у цей воєнний час. Спробою розтопити, «розморозити» дитячі душі й мрії в час цієї важкої війни і став фестиваль Музею книги і друкарства України «Зимові забави Азбукового Королівства магів і янголів». Цей фестиваль має свою довгу і цікаву історію. Він був започаткований у далекому 2010 році директоркою музею Валентиною Бочковською після поїздки до Америки, під час якої її вразило те, що

всесвітньо відома бібліотека Конгресу проводить щорічний фестиваль дитячої книги. Так виникла ідея започаткувати свято книги для маленьких українців. Ідея переросла у перший фестиваль дитячої книги «Азбукове Королівство магів і янголів», який відбувся восени того ж таки 2010 року. Подія мала великий успіх у дітей та дорослих. Фестиваль проводився у всі наступні роки аж до 2021 включно і навіть декілька разів на рік. Відбулося чимало цікавих зустрічей дітей із дитячими письменниками. У межах заходу створювались спеціальні виставки, проводились інтерактивні екскурсії, майстер-класи, концерти, театральні перформанси. Фестиваль набув широкого розголосу і популярності серед дітей та дорослих Києва та його гостей. Рашистська навала багато що зіпсувала в житті українців, зокрема, вона перервала і гарну традицію дитячого фестивалю в Музеї книги і друкарства. Рішення відродити дитячий фестиваль під час відкритої агресії росії проти України не було простим. Зважувались можливі небезпеки для дітей через повітряні тривоги й вимкнення світла, складні зимові погодні умови тощо. Проте, бажання створити свято для дітей, повернути радість і зацікавленість на їхні обличчя, розбудити мрії і бажання, притаманні саме дитинству, переважили. І фестиваль відбувся. Два дні музею був переповнений дитячими голосами. Відбулися цікаві зустрічі маленьких читачів із письменниками Сашком Дарманським, Тетяною Нечитайло, Зіркою Мензатюк, Марго Моржевською, які представили свої нові книжки. Також зі своїми новими виданнями дітей та дорослих гостей фестивалю познайомило видавництво «Веселка» за участі головної редакторки видавництва Ірини Бойко. Відбулась серія цікавих авторських майстер-класів, створених музейниками. Зокрема: «Лінорит» художниці Олени Поліщук; «Чарівна папірня» від Яни Русенко та Олени Павлюченко; «Історія писемності та магія чорнила» від Наталії Чубій; «Шовкографія» та «Мармурування» від Ірини Гулейкової; «Лаврська Друкарня» від реконструктора Дмитра Чубія та художниці Олени Поліщук; виготовлення «Різдяного павука» з соломки від майстрині і фольклористики Марії Пошивайло; «Акварельна листівка» від художниці Лариси Пономаренко; «Скрипторій» від Галини Карпінчук; «Веселий Миколайчик» від Лідії Брутко; квест «У пошуках музейних скарбів».

Завершувались фестивальні дні в Музеї книги і друкарства концертами творчих колективів та відомих українських виконавиць Алли Кучерук, Анастасії Філіппової, Катерини Баранової. Більше 700 людей загалом за ці два дні відвідали фестиваль «Зимові забави Азбукового Королівства магів і янголів» Музею книги і друкарства України. З повним правом можна сказати, що «забава» виявилась вдалою. Ця подія ще раз продемонструвала, що українці хочуть жити повнокровним, омріяним для себе та власних дітей, життям, і їм не потрібні щодо цього вказівки божевільного сусіда.

Висновки. Культура під час війни є також зброєю для боротьби з небезпечним ворогом поряд із збройним спротивом сил ЗСУ, політичною дипломатією держави, волонтерською діяльністю громадянського суспільства України, партнерською допомогою цивілізованих країн

світу та прихильників України у загальнопланетарному масштабі, засобом формування та збереження національної ідентичності, особливо, молодого покоління українців.

Серед культурницьких інституцій української держави свій вагомий внесок у збереження України як незалежної нації і держави відіграють і музеї. Серед них – Музей книги і друкарства України, який проводить значну роботу по збереженню та вивченню культурної книжкової спадщини українців; формуванню та утвердженню української ідентичності дорослих та дітей країни; реабілітаційних заходів для учасників бойових дій тощо.

Ціннісно-смысловий універсум української культури базується на системі цінностей, виробленій віками української історії формування, розвитку та самозбереження українського народу. Культурницькі інституції української держави у цьому процесі відігравали та відіграють величезну роль. Зрештою, саме культура є способом існування та самопредставлення етносу у просторі та часі історії. Сьогодні українська культура є реальною зброєю у війні з російським агресором.

1. Бойко А.І., Бойко А.О. Система цінностей як фундамент культурної ідентичності в сучасному суспільстві: огляд основних проблем. *Культурологічний альманах*. Вип. 4 (12), 2024. С. 166–177.
2. В'ятрович В.М. Наша століття. Короткі нариси про довгу війну. Харків: Вид-во «Ранок», 2023. 256 с.
3. Грабовська І. Пошуки шляхів та методів протистояння путінізму: українські реалії. *Українознавчий альманах*. Випуск 26, 2020. С. 45–51.
4. Грабовська І.М. Суб'єктивізація versus масовізація українського соціуму. *Studia Orientalne*. Польща. №4. 2022. С. 71–82.
5. Ірина Грабовська, Катерина Настояща, Тетяна Талько. Роль україноцентричних еліт в контексті філософії суб'єктності України (300-річчю від дня народження Григорія Сковороди присвячується). *Українознавчий альманах*, №31, 2022. С. 72–81.
6. Ірина Грабовська, Юлія Стребкова, Чжан На. Жінки-військові у китайських та українських електронних медіа: тренди та тенденції. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. 16 (2). С. 36–47.
7. Мороз Валентин. Серед снігів (Полемічний есей). Торонто. Видала Старшина Пластової Станиці, 1972. 31 с.
8. Павличко Д.В. Покаянні псалми. К.: Основи, 2009. 880 с.
9. Родінова Н.Л., Федорків О.П., Макогончук Н.В. Сучасне становище та напрями розвитку культури і мистецтва України (реалії воєнного стану). *Культурологічний альманах*. Вип. 4, 2022. С. 226–233.
10. Скуратівський Вадим. От із такого ми світу: Спомини і роздуми. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. 440 с.
11. Сорока А., Атанесян Г. (19 травня 2022). Культурні чистки. Як Росія руйнує музеї й вивозить мис-

- тецтво з України. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61472927>
12. Чуприна Ю.В. (2021). Концептуалізація феноменів «війни» та «миру»: етико-культурний вимір. *Питання культурології*. №38, 216–225.
 13. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukrieieva, Natalia Hlebova, Lyudmila Glyns'ka, Iryna Grabovska. The context of Public Administration of Intercultural Diversity. *Revista Cuestiones Políticas*. Volumen 40. #73. 2022. Pp. 274–291.

References

1. Bojko A.I., Bojko A.O. (2024). *Sy`stema cinnostej yak fundament kul`turnoyi identy`chnosti v suchasnomu suspil`stvi: oglyad osnovny`x problem* [The value system as the foundation of cultural identity in modern society: an overview of the main problems]. *Kul`turologichny`j al`manax*. Vy`p. 4 (12). Pp. 166–177. (in Ukrainian).
2. V'yatrovy`ch V.M. (2023). *Nasha stolitnya. Korotki nary`sy` pro dovgu vijnu* [Our centenary. Short essays about the long war]. Xarkiv: Vy`d-vo «Ranok». 256 p. (in Ukrainian).
3. Grabovs`ka I. (2020). *Poshuky` shlyaxiv ta metodiv proty`stoyannya putinizmovi: ukrayins`ki realiyi* [The search for ways and methods of resisting Putinism: Ukrainian realities]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax*. Vy`pusk 26. Pp. 45–51. (in Ukrainian).
4. Grabovska I.M. (2022). *Subiektivatsiia versus masovizatsiia ukrainskoho sotsiumu* [Subjectivization versus massification of Ukrainian society]. *Studia Orientalne*. Polshcha. №4. Pp. 71–82. (in Ukrainian).
5. Iry`na Grabovs`ka, Katery`na Nastoyashha, Tetyana Tal`ko. (2022). *Rol` ukrayinocentry`chny`x elit v konteksti filosofiyi sub`yektnosti Ukrayiny` (300-richchyu vid dnya narodzhennya Gry`goriya Skovorody` pry`svyachuyet`sya)* [The role of Ukrainian-centric elites in the context of the philosophy of Ukrainian subjectivity (dedicated to the 300th anniversary of the birth of Hryhoriy Skovoroda)]. *Ukrayinoznavchy`j al`manax*, #31. Pp. 72–81. (in Ukrainian).
6. Iryna Grabovska, Yuliia Strebkova, Chzhan Na. (2024). Zhinky-viiskovi u kytayskykh ta ukrainskykh elektronnykh media: trendy ta tendentsii [Military woman in chinese and ukrainian electronic media: trends and tendencies]. *Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. 16 (2). Pp. 36-47. (in Ukrainian).
7. Moroz Valentyn. (1972). *Sered snihiv (Polemichnyi eseii)* [Among the snows (Polemical essay)]. Toronto: Vydala Starshyna Plastovoi Stanytsi. 31 p. (in Ukrainian).
8. Pavly`chko D.V. (2009). *Pokayanni psalmy`* [Penitential psalms]. K.: Osnovy`. 880 p. (in Ukrainian).
9. Rodinova N.L., Fedorkiv O.P., Makogonchuk N.V. (2022). *Suchasne stanovy`shhe ta napryamy` rozvytku kul`tury` i my`stecztva Ukrayiny` (realiyi voyennogo stanu)* [The current situation and directions of development of culture and art of Ukraine (realities of martial law)]. *Kul`turologichny`j al`manax*. Vy`p. 4. Pp. 226–233. (in Ukrainian).
10. Skurativs`ky`j Vady`m. (2024). *Ot iz takogo my`svitu: Spomy`ny` i rozmy`sly`* [This is the world we are from: Memories and reflections]. K.: DUX I LIT-ERA. 440 p. (in Ukrainian).
11. Soroka A., Atanesyan, G. (May 19, 2022). *Kulturni chystky. Yak Rosiia ruiniie muzei y vyvozyt mystetstvo z Ukrainy* [Cultural purges. How Russia destroys museums and takes art out of Ukraine]. *BBC NEWS Ukraine*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61472927> (in Ukrainian).
12. Chupry`na Yu.V. (2021). *Konceptualizaciya fenomeniv «vijny`» ta «my`ru»: ety`ko-kul`turny`j vy`mir* [Conceptualization of the phenomena of "war" and "peace": the ethical and cultural dimension]. *Py`tannya kul`turologiyi*. #38, Pp. 216–225. (in Ukrainian).
13. Lyudmila Afanasieva, Iryna Bukrieieva, Natalia Hlebova, Lyudmila Glyns'ka, Iryna Grabovska. (2022). The context of Public Administration of Intercultural Diversity. *Revista Cuestiones Políticas*. Volumen 40. #73. Pp. 274–291.